

УДК 340.12: 342.7

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2024.4.12>

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ЯК СКЛАДОВА ПРАВОВОГО ПОРЯДКУ В УКРАЇНІ

Регушевський Едуард Євгенович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових і гуманітарних наук
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського

У статті проведено аналіз сутності сучасного правового порядку. Проаналізовано визначення і підходи щодо поняття та змісту правового порядку, зроблено низку узагальнень стосовно теоретичних основ.

Автором підтримано позицію А.Ф. Крижанівського, відповідно до якої сприйняття правопорядку як наслідку, результату законності не тільки деформує розуміння соціальної зумовленості та цінності правового впорядкування суспільної життєдіяльності, неадекватно перебільшує значущість законності у співвідношенні «законність і правопорядок», але й поширює етатизм на рівень правових явищ, життєво важливих для суспільства загалом, занижує масштаб значущості правопорядку як соціальної й особистісної правової цінності.

Відзначається, що конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина варто розглядати в загальній системі правопорядку, а встановлення міцного правового порядку асоціюється з таким станом, який би унеможливив негативні явища, пов'язані з утратою ефективності функціонування органів державної влади й органів місцевого самоврядування, розбалансуванням владних повноважень і втратою ціннісних орієнтирів у діяльності посадових осіб і органів держави, порушенням прав і свобод людини і громадянина та недосконалістю системи їх гарантування тощо.

Наголошується на помилковості твердження, що, незважаючи на роль громадських організацій та інших суспільних об'єднань, тільки держава через свої органи здатна повною мірою забезпечити правопорядок. На думку автора, інститути громадянського суспільства беруть безпосередню і активну участь разом із державними інституціями у формуванні відповідного правового порядку.

Зазначено, що конституційно-правові гарантії прав і свобод мають велике значення у процесі формування правового порядку, який є бажаним результатом реалізації норм права, конкретизованих у правах, свободах і обов'язках людини і громадянина. Гарантії водночас є результатом відповідного правового порядку і важливою складовою частиною його формування.

Ключові слова: правовий порядок, законність, конституційно-правові гарантії прав і свобод, забезпечення правопорядку, верховенство права, регуляція суспільних відносин, правореалізація, принципи правопорядку.

Rehushevskiy Eduard. The constitutional and legal guarantees of human and citizen rights and freedoms as a component of the legal order in Ukraine

The article analyzes the essence of the modern legal order. Various definitions and approaches to the concept of legal order are examined, and several generalizations are made concerning its theoretical foundations.

The author supports A.F. Kryzhanivskiy's view that seeing the legal order as merely a result of legality distorts the understanding of its social importance and the value of legal regulation in public life. This approach not only overstates the role of legality in the relationship between "legality and the legal order", but also improperly extends statism to legal phenomena that are vital to society as a whole, thereby undervaluing the significance of the legal order as a social and personal legal value.

It is noted that constitutional and legal guarantees of human and citizen rights and freedoms should be viewed as integral to the overall system of legal order. Establishing a strong legal order is associated with a state that is capable of preventing negative phenomena, such as loss of efficiency in the functioning of state's authorities and local self-government bodies, power imbalances, loss of guiding values in officials' actions, violations of constitutional and citizen rights and freedoms, and the imperfection of the system for their guarantees, among other issues.

It is emphasized that the claim that only the state, through its organs, can fully ensure legal order, ignoring the role of public organizations and other societal associations, is incorrect. The author argues that civil society institutions actively and directly contribute, alongside state institutions, to shaping the legal order.

It is noted that constitutional and legal guarantees of rights and freedoms are essential in shaping the legal order, which is the desired outcome from implementing legal norms related to the rights, freedoms, and duties of individuals and citizens. These guarantees are both the result of the corresponding legal order and an important component of its formation.

Key words: *legal order, legality, constitutional and legal guarantees of rights and freedoms, ensuring legal order, rule of law, regulation of social relations, legal implementation, principles of legal order.*

Нині правовий порядок демократичної держави необхідно розглядати не лише суто як правове явище, що обов'язково повинне забезпечуватися державою та силою державного примусу, але і як соціальне, оскільки людина, як компонент суспільства, є головним об'єктом і суб'єктом, що впливає на його формування, з усіма її потребами, які надають можливість для ефективного розвитку [1, с. 21]. Гарантії прав і свобод людини і громадянина тісно пов'язані із правовим регулюванням, яке, як зазначається в юридичній літературі [2, с. 122], водночас є основою формування правового порядку. Тож постає питання про місце конституційно-правових гарантій у системі правового порядку, як результату відповідного правового регулювання.

Окремі аспекти правового порядку були предметом аналізу низки науковців. Так, зокрема, окремі питання сутності правового порядку, форм забезпечення правопорядку, змісту і принципів правового порядку тощо досліджували В.С. Боровікова, І.О. Ієрусалімова, Т.Ю. Кирилук, М.В. Ковалів, А.М. Колодій, В.М. Коломієць, О.В. Кривов'яз, А.Ф. Крижанівський, О.В. Марцеляк, Л.Р. Наливайко, А.Ю. Олійник, Н.М. Оніщенко, В.Ф. Погорілко, Т.С. Подорожна, С.П. Погребняк, К.Б. Попович, О.О. Пучков, П.М. Рабінович, О.Ф. Скакун, Ю.М. Тодика, В.Л. Федоренко, О.Ф. Фрицький, М.І. Хавронюк та інші.

Водночас питання місця конституційно-правових гарантій прав і свобод людини і громадянина у правовому порядку не були досліджені.

Метою дослідження є аналіз сутності правового порядку як конституційно-правової категорії, місця в ньому гарантій прав і свобод людини і громадянина.

Стан сучасного українського суспільства та політичного процесу в Україні об'єктивно потребує вдосконалення конституційного регулювання суспільних відносин. Ці зміни мають сприяти досягненню визначеної в чинній Конституції України мети, пов'язаної, зокрема, із прагненням розвивати та зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу, а також з необхідністю забезпечення наступництва в конституційному творенні. Вони також продиктовані практикою застосування положень Конституції України, виявленням і необхідністю усунення в її змісті деяких недоліків, а саме, недостатності гарантування конституційних прав і свобод людини і громадянина, недоліків в організації та функціонуванні державного механізму, недосконалості системи стримувань і противаг, яка мала б забезпечувати збалансованість і єдність цього механізму [3, с. 4]. Велике значення в цьому процесі має встановлення міцного правового порядку, який унеможливив би відповідні негативні явища, пов'язані із втратою ефективності функціонування органів державної влади й органів місцевого самоврядування, розбалансуванням владних повноважень і втратою ціннісних орієнтирів у діяльності посадових осіб і органів держави, порушенням прав і свобод людини і громадянина та недосконалістю системи їх гарантування тощо.

У юридичній літературі можна натрапити на різне трактування правового порядку. Так, наприклад, правопорядок розглядають як реальне, повне та послідовне здійснення всіх вимог законності, принципів права, насамперед реальне і повне забезпечення прав людини [4, с. 458–459]. Також правопорядок розглядають як підсумок правового регулювання, його реалізовану мету. Міцність правопорядку, його стабільність і непорушність забезпечуються не формальною, а реальною законністю. Правопорядок – це заснована на праві та законності організація правового життя, що відображає якісний фактичний стан суспільних відносин, урегульованих правом [2, с. 122]. На думку О.О. Барабаша, правовий порядок – це об'єктивно та суб'єктивно зумовлений стан соціального життя, який характеризується внутрішнім погодженням, урегульованістю системи правових відносин, заснованих на нормативних вимогах, принципах права та законності, а також на демократичних, гуманістичних і моральних вимогах, правах і обов'язках, свободі та відповідальності всіх суб'єктів права. Правопорядок – це порядок у суспільних відносинах, які регулюються правом, за якого гарантується реалізація суб'єктивних прав і юридичних обов'язків учасників правовідносин, забезпечується їхня правомірна поведінка, здійснення законності. Це упорядкований за допомогою права, його застосування й інших форм реалізації підзаконний порядок суспільного життя, його нормальний стан, основний зміст якого становить правомірна поведінка, практичне здійснення законності [5, с. 8, 9]. Правопорядок і законність є необхідними умовами та засобами максимально повного забезпечення прав і свобод громадян, а заснований на праві та законності правопорядок є обов'язковим елементом правової держави [6, с. 696].

Ми поділяємо думку, що «сприйняття правопорядку як наслідку, результату законності не тільки деформує розуміння соціальної зумовленості та цінності правового впорядкування суспільної життєдіяльності, неадекватно перебільшує значущість законності у співвідношенні «законність і правопорядок», але й поширює етатизм на рівень правових явищ,

життєво важливих для суспільства загалом, занижує масштаб значущості правопорядку як соціальної й особистісної правової цінності. Це збіднює і сприйняття всієї правової реальності, бо за межами її досягнення залишаються соціальні підґрунтя, і характеристики правопорядку як соціально-правового феномену, буття якого корелюється на рівні основ всієї соціальної системи регулювання суспільних відносин і забезпечення цілісності соціуму» [7, с. 12]. Так, наприклад, Т.С. Подорожна правовий порядок розуміє як стан урегульованості правовими нормами суспільних відносин, що охоплює такі властивості, як узгодженість, скоординованість, структурна організованість, залежить не тільки від зовнішнього соціально-нормативного впливу, а й від характеру реагування на нього суб'єктів. Також вчена звертає увагу на те, що право є ціннісно-нормативною системою, основою якої є порядок. Правопорядок є: результативною стороною права; правом, реалізованим у суспільних відносинах; станом реалізації та показником реалізації права [8, с. 67].

Правопорядок – це не лише мета, але і результат правового регулювання існуючих в суспільстві правовідносин. Для формування загального правопорядку має значення кожна галузь права, яка здійснює вплив на процеси правотворчості та правозастосовної практики. Право передбачає моделі належної поведінки, межі свого впливу на суспільні відносини, окреслюючи сферу, у якій можливий правопорядок. Право регламентує прийоми, способи та засоби впливу на поведінку суб'єктів. Реалізація правових норм досягається завдяки правомірній поведінці. Зокрема, через правомірну поведінку, з реалізацією норм права пов'язаний і правопорядок [9, с. 133]. Варто відзначити, що й гарантії прав і свобод безпосередньо пов'язані із процесом реалізації норм права, заснованих на правомірній поведінці.

Забезпечення правопорядку багато в чому залежить від форм, що для цього використовуються. Під державними формами забезпечення правопорядку пропонують розуміти специфічний зовнішній вираз діяльності органів держави, посадових осіб, спеціально уповноважених суб'єктів, що втілюється у правових

і неправових (організаційних) формах, яка спрямована на забезпечення належного рівня правопорядку у країні. Також зазначається, що в державних правових формах забезпечення правопорядку чітко простежується взаємозв'язок держави та права, наголошується на необхідності держави діяти тільки в рамках закону. У свою чергу, державні неправові форми забезпечення правопорядку включають в себе ту частину державної діяльності, яка не пов'язана зі створенням, реалізацією норм права, отже, не спричиняє настання правових наслідків [10, с. 65–66].

Підтримуємо позицію щодо ролі Конституції України в забезпеченні правопорядку. Так, на думку О.В. Марцеляка, «Конституція України виступає фундаментальною основою подальшого розвитку національного законодавства, є ядром правової системи України, і цим не тільки сприяє вирішенню цілої низки актуальних політико-правових питань життя держави і суспільства, але й ставить ціле коло завдань, пов'язаних із соціально-економічними, політичними правовими факторами, спрямованими на вирішення цих проблем, що створює основу правового життя України і забезпечується таким чином правопорядок у ній» [11, с. 19]. Варто відзначити, що відповідне коло завдань і актуальних політико-правових питань життя держави та суспільства стосуються і системи конституційно-правових гарантій прав і свобод людини і громадянина.

Правапорядок будь-якої демократичної держави повинен формуватися на принципах неухильного дотримання законодавства, яке, у свою чергу, беззаперечно, будується на основі принципу верховенства права [1, с. 20]. Таке ж бачення правопорядку у співвідношенні з верховенством права підтримує М.І. Козюбра [12, с. 58]. Верховенство права та верховенство Конституції України є найважливішою умовою гарантування конституційних свобод людини. Там, де цей принцип реалізується в повному обсязі, де правова держава постійно створює умови для розвитку свободи особистості, існує розвинуте громадянське суспільство [13, с. 134]. Тож правопорядок можна розглядати як установлений державою режим, стан або ж умови, які надають здійсненню прав

і свобод людини і громадянина, функціонуванню державних і недержавних інституцій реального характеру.

Важливими є зауваження А.Ф. Крижанівського, що «етатизм у розумінні правопорядку логічно веде до того, що суб'єкт формування правопорядку (держава) так чи інакше протиставляється його носіям – суспільству і громадянину. Це має і досить значні практичні наслідки. Так, наприклад, оцінювання правопорядку здійснюється на основі його протиставлення правопорушенням і злочинності, тобто з одним лише з багатьох проявів деформації права. Зовсім інша картина утворюється, коли правопорядок протиставляти відсутності порядку і деструкції права – це відкриває можливості проникнення у глибокі пласти умов, які формують і руйнують правопорядок. І завдання забезпечення правопорядку стане можливим формулювати не в негативному сенсі (боротьба зі злочинністю, припинення правопорушень тощо), а як програму позитивних, соціально зорієнтованих дій і заходів, що мають надійне правове підґрунтя» [7, с. 17]. Такий підхід стосується і гарантування прав і свобод людини і громадянина як процесу, пов'язаного зі встановленням державою від імені народу правових умов для забезпечення і реалізації прав і свобод особи, їх охорони та захисту засобами та способами, визначеними Конституцією і законами України, які ґрунтуються на економічних, політичних, соціальних, культурних та інших чинниках суспільного життя [14, с. 28].

Ми погоджуємось, що «відсутність правового порядку справляє руйнівний вплив на суспільство, унеможливорює задоволення потреб, забезпечення інтересів та цілей. Це може виявлятися насамперед у незахищеності прав, свобод та інтересів громадян, загрозі життю, здоров'ю та гідності людей, позбавленні гарантій соціального захисту і добробуту, у соціальному розшаруванні суспільства, свавіллі з боку органів влади, недосконалої ухвалених законів та інших нормативно-правових актів, низькій якості діяльності правозасмотрових органів і, нарешті, у неправомірній поведінці інших суб'єктів права» [5, с. 8]. Водночас не можемо погодитись із судженням автора, що «з позицій особи

правовий порядок виступає насамперед як засіб захисту її прав, свобод і законних інтересів» як від «сваволі самої держави та її органів, так і від протиправних дій інших суб'єктів» [5, с. 8]. На нашу думку, правовий порядок, пов'язаний з установленням таких правових умов, які б надавали суб'єкту прав і свобод усі необхідні можливості для їх реалізації, а охорона і захист прав і свобод є лише частина загального процесу правореалізації.

Так, на думку А.Л. Ступака, «правовий порядок – специфічне суспільне явище, що виникає в результаті дії механізму правореалізації. Правопорядок об'єктивно необхідний будь-якому державно-організованому суспільству передусім для того, щоб забезпечити виробництво матеріальних благ, без якого суспільство існувати не може. Необхідно також утілити в життя права й обов'язки людей. Це можливо завдяки правомірній поведінці суб'єктів. Тільки в такому разі можна говорити про реальний правовий порядок». Також автор зазначає, що правовий порядок у суспільстві функціонує за допомогою пріоритетів і основних засад, згідно з якими він формується та діє, а такими засадами є принципи правового порядку [15, с. 270].

Принципи правопорядку розглядають як характерні, суб'єктивно й об'єктивно зумовлені ознаки, за допомогою та за безпосередньої участі яких відбувається формування правопорядку і які є діалектичною основою його існування та функціонування. Серед принципів правового порядку як цілісного утворення називають: принцип конституційності; принцип законності; принцип цілісності та структурованості; принцип субординації та співпорядкованості, принцип упорядкованості; принцип стабільності; принцип доречності; принцип нормативності; принцип простоти; принцип підконтрольності; принцип корисності; принцип забезпеченості; принцип справедливості; принцип демократизму [16, с. 85–89]. Необхідно відзначити, що арсенал відповідних принципів правопорядку цілком узгоджується із принципами, які відповідають загальній системі гарантування прав і свобод людини і громадянина, з її загальними ознаками.

Так, на думку І.Й. Магновського, гарантіям прав і свобод людини і громадянина

притаманні такі ознаки: нормативність, доцільність, формальна визначеність, виступають утіленням справедливості, системність, фундаментальність, безперервність дії, значущість, забезпеченість державою, універсальність, пріоритетність, індивідуальність дії. Також автор зазначає, що гарантії прав і свобод виражають досягнутий ступінь розвитку сфер життя як окремо взятої особи, так і суспільства загалом [17, с. 11].

Забезпечення правопорядку – одне з головних завдань кожної демократичної держави [10, с. 67]. Водночас не можемо погодитись із твердженням автора, що «незважаючи на роль громадських організацій та інших суспільних об'єднань, тільки держава через свої органи здатна повною мірою забезпечити правопорядок» [10, с. 67–68]. На нашу думку, інститути громадянського суспільства беруть безпосередню й активну участь разом із державними інституціями у формуванні відповідного правового порядку. Водночас «кожна країна формує свій правопорядок, а необхідність його формування і вдосконалення зумовлюється двома зустрічними інтересами – громадянського суспільства і держави, їхніми основними законами і тенденціями розвитку» [18, с. 117].

Конституція як основний закон держави і суспільства та правовий акт вищої юридичної сили закріплює основні засади, які визначають площину відносин, що забезпечують правопорядок у країні. Вони складаються у процесі реалізації правового статусу людини і громадянина, організації та функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, Конституція визначає систему стабільних правових зав'язків і відносин у суспільстві та державі, виступає правовим фундаментом формування будь-якої країни, України також, як демократичної, правової, соціальної держави, стає політико-правовим документом програмного характеру, який націлює суспільство, органи державної влади на відповідні демократичні процеси у сфері вітчизняного державотворення [11, с. 18].

Погоджуємось із твердженням Т.С. Подорожної, яка наголошує на вагомій ролі імплементації норм міжнародного права в сучасну українську правову систему, метою якої є забезпечення гармонійної

взаємодії міжнародного права й національного законодавства, основою чого є реалізація положень Основного закону. Ми погоджуємось із думкою вченої, що гарантії можуть існувати тільки в державі, побудованій на правових засадах, що виходять із принципів верховенства права та правового закону, поділу державної влади, забезпечення взаємної відповідальності держави й особи. Автор зазначає, що механізм забезпечення стабільності правових відносин і правового порядку втілюється через усталену сукупність засобів управління суспільством і забезпечення основоположних людських цінностей [19, с. 4].

Також варто зазначити, що в юриспруденції навряд чи існує інша категорія, яка настільки б часто застосовувалась і мала б водночас настільки широку семантичну форму, до якої входить найрізноманітніший зміст. Ця категорія – гарантії. В одних випадках ідеться про гарантії законності, в інших – про законність як гарантію, про гарантії конституційного ладу, про гарантії народовладдя, про гарантії правопорядку та про правопорядок як гарантію, про гарантії прав і свобод громадян і про права особи як гарантію її свободи тощо [20, с. 153]. Зрештою, на нашу думку, конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина варто розглядати в загальній системі правопорядку.

Гарантії прав і свобод людини та громадянина, їхня широта, реальність, здійсненність виражають не тільки фактичний і юридичний статус особи в суспільстві, а й суть діючої в країні демократії, соціальні можливості, які закладені в самому суспільному ладі. Вони показники зрілості

суспільства, його досягнень, адже на державу та її органи Конституція та закони України покладають обов'язки забезпечення прав і свобод людини та громадянина [17, с. 3–4]. Водночас гарантії прав і свобод є невід'ємною складовою частиною формування згідно з вимогами суспільства та держави правового порядку, який ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством, а органи державної влади й органи місцевого самоврядування, їхні посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень і способом, що передбачені Конституцією та законами України (ст. 19 Конституції України) [21].

Погоджуємось і підтримуємо твердження, що «конституції визначають засади правового порядку в державі і суспільстві через охорону людини як від сваволі самої держави та її органів, так і від протиправних дій інших суб'єктів, недопущення правового хаосу в державі, руйнівного впливу нівеляції правових, зокрема й конституційних цінностей у сфері державотворення і правотворення» [11, с. 19].

Правовий порядок є бажаним для суспільства кінцевим результатом здійснення вимог соціальних норм, конкретизованих у суб'єктивних правах і обов'язках. Він уособлює життя, реальне буття цих норм, за своєю реалізацією в адекватній поведінці суб'єктів [5, с. 8]. Велику роль у цьому процесі відіграють саме гарантії прав і свобод людини і громадянина. Гарантії водночас є результатом відповідного правового порядку та важливою складовою частиною його формування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Попович К.Б. Теоретико-правовий аспект сучасного значення правопорядку. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія «Право». 2012. Вип. 18. С. 20–22. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/12932/1/%D0%A2%D0%95%D0%9E%D0%A0%D0%95%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%9E-%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%99%20%D0%90%D0%A1%D0%9F%D0%95%D0%9A%D0%A2%20%D0%A1%D0%A3%D0%A7%D0%90%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%97%D0%9D%D0%90%D0%A7%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%9F%D0%9E%D0%A0%D0%AF%D0%94%D0%9A%D0%A3.pdf> (дата звернення: 15.08.2024).

2. Правопорядок і правовий режим в Україні : наукова монографія / кер. авт. колективу А.О. Селіванов. Київ : Логос, 2022. 292 с. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/bitstream/handle/765432198/730/%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%92.%D0%86.%2C%20%D0%91%D0%B0%>

D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BD%20%D0%9E.%D0%92..pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення: 08.08.2024).

3. Благута Р.І. Вітальне слово. Сучасний конституціоналізм в умовах державотворчих процесів в Україні. *Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики* : матеріали Наукового семінару, 19 червня 2020 р. / упор. Н.Я. Лепіш. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 3–6. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/suchasnyy_konstytucionalizm_problemy_teoriyi_ta_praktyku_2020_0.pdf (дата звернення: 10.08.2024).

4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник. Пер. з рос. Харків : Консум, 2001. 656 с. URL: <https://duikt.edu.ua/ua/lib/1/category/726/view/948> (дата звернення: 08.08.2024).

5. Барабаш О.О. Правосвідомість, правопорядок та законність як чинники правомірної поведінки. *Форум права* : електронне наукове фахове видання. 2018. № 3. С. 6–12. URL: <http://forumprava.pp.ua/files/006-012-2018-3-----3-.pdf> (дата звернення: 10.08.2024).

6. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю.С. Шемшученка. Київ : Юрид. думка, 2007. 990 с.

7. Крижанівський А.Ф. Право і правопорядок: грані співвідношення. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. С. 12–18. URL: <http://apdp.in.ua/v29/03.pdf> (дата звернення: 14.08.2024).

8. Подорожна Т.С. Правовий порядок: теоретико-методологічні засади конституціоналізації : монографія. Київ : Юрінком-Інтер, 2016. 536 с. URL: <https://yurincom.com/files/contents/pravovij-poryadok--teoretiko-metodologichni-zasadi-konstitutsionalizatsii.pdf?srsId=AfmB0ops7T3ENCQ1-aASU66B1kBbz-d1n16yYgiluJVke3QWwbWR0iFv> (дата звернення: 10.08.2024).

9. Назаренко О., Харченко Н. Правопорядок як мета і результат правового регулювання в умовах воєнного стану. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1 (25). С. 130–140. URL: <https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/article/view/1554> (дата звернення: 10.08.2024).

10. Кривов'яз О.В. Державні форми забезпечення правопорядку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2013. Вип. 21. Ч. II. Т. 1. С. 65–68. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/814/1/%d0%94%d0%95%d0%a0%d0%96%d0%90%d0%92%d0%9d%d0%86%20%d0%a4%d0%9e%d0%a0%d0%9c%d0%98%20%d0%97%d0%90%d0%91%d0%95%d0%97%d0%9f%d0%95%d0%a7%d0-%95%d0%9d%d0%9d%d0%af%20%d0%9f%d0%a0%d0%90%d0%92%d0%9e%d0%9f%d0%9e%d0%a0%d0%af%d0%94%d0%9a%d0%a3.pdf> (дата звернення: 10.08.2024).

11. Марцеляк О.В. Конституційний правопорядок в Україні в умовах війни. *Цілі сталого розвитку в аспекті зміцнення національного та міжнародного правопорядку* : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, Запоріжжя – Львів – Одеса – Ужгород – Харків – Чернівці, 27 жовтня 2023 р. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2023. 492 с. С. 17–21. URL: https://law.karazin.ua/resources/doks2021/nauka/repozitary/Konferentsiia_27-10-2023_Zbirka_tez_oryhinal-maket.pdf (дата звернення: 10.08.2024).

12. Козюбра М.І. Додержання вимог принципу верховенства права як умова забезпечення правопорядку. *Сучасний правопорядок: національні інтеграційні та міжнародні виміри* : тези Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса, 2008. С. 58–62.

13. Олійник А.Ю., Кеда І.В. Поняття гарантій реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність в Україні. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*. Серія «Політологія. Соціологія. Право». 2019. Вип. 4 (44). С. 131–136. URL: <https://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/199743/199935> (дата звернення: 15.08.2024).

14. Регушевський Е.Є. Конституційно-правові гарантії політичних прав та свобод людини і громадянина в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2004. 230 с. *Бібліотека дисертацій України* : вебсайт. URL: <http://www.disslib.org/konstytutsiyno-pravovi-harantiyi-politychnykh-prav-ta-svobod-ljudyny-i-hromadjanyna-v.html> (дата звернення: 20.05.2024).

15. Ступак А.Л. Принципи правового порядку: деякі аспекти розгляду. *Альманах права*. 2012. № 3. С. 270–274. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63929/56-Stupak.pdf?sequence=1> (дата звернення: 14.08.2024).

16. Ушаков О.М. Принципи правового порядку: загальна характеристика. *Держава і право*. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2005. № 30. С. 84–90.

17. Магновський І.Й. Гарантії прав і свобод людини та громадянина у праві України (теоретико-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2003. 221 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2003/03miytpa.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1 (дата звернення: 10.08.2024).

18. Шай Р.Я. Правопорядок і законність як ознаки правової держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Юридичні науки». 2014. № 801. С. 115–120. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2158/vnulpurn201480123.pdf> (дата звернення: 10.08.2024).

19. Подорожна Т.С. Правовий порядок: теоретико-методологічні засади конституціоналізації : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.01 ; 12.00.02. Київ, 2017. 503 с. URL: http://idpnan.org.ua/files/podorojna-t.s.-pravoviy-poryadok-_teoretiko-metodologichni-zasadi-konstitutsionalizatsiyi_-_d_.pdf (дата звернення: 10.08.2024).

20. Наливайко Л.Р. Державний лад України: теоретико-правова модель : монографія. Харків : Право, 2009. 598 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFII_2010/Nalivajko_2009.pdf (дата звернення: 12.08.2024).

21. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.08.2024).